

Bűbajosok és boszorkányok Komárom vármegyében a XVIII. században

A mocsai boszorkányok

Az 1714. esztendő elején Fülöp Mihály, Császár község bírása több híres férfiakkal együtt ezt a levelet írta vagy íratatta (Komárom vármegye levéltára. Büntető perek. XII. fasc. 115):

Kedves Thott István Uram

Történik ilyen állapot Mostanságh Nálunk, Mellyet is akarunk Kegyelmed eleibe adni, hogy lévén Harangozó Mihály házánál egy öreg Asszony, ki is mindön megh betegült fogadván maga mellé egy leánt az melly öreg Asszony azon leánt arra kérte, hogy legyen Boszorkánnyá, az midőn azon leány halván olyan hírt, hogy Györött foktak megh az féle Boszorkányos Embert valamely szó beszéd közben elő hozván, hogy úgy mondgyák hogy azon Györött megh fogot ember ide Császáron tízre vallott volna, arra mindgyárt feleli azon leány jaj bizony talán én reám is rám vallott, mivel immár engem kért az a vén asszony, a midőn azon vén Asszony az Leánnak mutatta Mesterségét ki hívta nappal azt modgya a leánynak: te pila (ügyetlen, féleszű nőszemély, ronda, kócos, vaksi nőszemély. Magyar tájszótár. II. 142.) néz ezen az Töki kertjében hogy mit látsz, egy kis idő múltván azon Asszony vissza jön kérdezi az leántúl: no pila mit láttál, arra az leány azt feleli egy nagy nyives kutyát láttam, azon Asszony arra azt modgya teneked olyanná köl lenned elsőben.

Az után mongya vén asszony az leánnak, te pila, ha az Asszonnak gyermeke leszen, tudom hogy férfi gyermek leszen, az két első ujjoddal huzd meg az lábait háromszor annak minden csontya kezedben marad azt o sztán ad nekem én teneked száz forintot adok érette.

Hogy ha penigh valakit meg akarsz vesztetni legh elsőb valami Atyd fiat köl megh vesztetni, mert én is legh elsőb az öcsémén tanultam..... hogy az térde kalácsát vettem ki: megh te neked is pila úgy köl megh tanulnod, ha valamely Atyád fiát megh vesztet, de pila annyi sokan vagyunk meg hogy az idjei búzából csináltunk egy mérő csimákott az szent Gellet hegyen de abból csak egy-egy szál jutott egyre, de az bor sem lesz bőv mert azt is elittuk.

Vallya ezen pila leány, hogy azon öreg Asszony már ő 17-et vesztett meg az Mocsai gazdálkodónál azért vesztötte meg hogy egy alkalmatossággal egy pénzt kért tőle nem adott és az után valamely Eteket hogy nem adott nekie, arra való haragjában vesztötte megh, Item azon Leány vallya hogy egy alkalmatossággal annyin mentek az házhoz hogy aligh fértenek az házba az Asszony közben ült és 23 szál gyertya volt az kezében, az vén Asszony Soós Örséket evet a Boszorkányokkal.

Vallja azon leány, hogy alkalmatossággal azon Asszony el akarván vinni ötöt egy csigás kantárral neki ment sok küzködési után egy semmit sem..... a vén Asszony nekie az Méces cserepet verte az Fejéhez arra az házbul kiszalat és az vén Asszony szitta és azon vén Asszony úgy Fenyegeti megh hogy M...a ha kimondod hidd el hogy el köl lenned az fél lapiczkád nélkül ez után az vén Asszony kantárostul az Leányzó szeme elöl ell tönt.

Actum Császár die 10 Mar. A. 14.

Fülöp Mihály Bíró töb hites férfiakkal együtt

Az öreg Asszony Mocsára ment.

Eddig szól a feljelentés, amelynek alapján a megvádolt Tót Mártonné Soós Örsébet pár nap múlva a vármegye tömlöcében ült. 72 esztendő kálvinista volt az öregasszony, akit már március 24-én vallatóra fognak s aki a jegyzőkönyv szerint "szabad akarattából, minden kemény kényszeretés nélkül az aláb való dolgokat az mind Punktatim következnek, vallotta".

Nevezetesen: 1. Soós Erzsébet is a bajba került emberek szokása szerint azzal a vallomással kezdte, hogy nem ő a boszorkány, mert abban a hiszemben volt, hogy mások hátán könnyebben gázol ki a (börtönből) hínárból. Azt vallja, hogy a tisztelendő mocsai plébános úr, Szombath Miklós uram édesanyja, Tengöl Falu Zsuzska, Tankáné és Haj-Szücsné az igazi boszorkányok, mert a vallatás előtt való napon, 9 órakor éjjel, “az árestom háznak vas Rostélyos Ablakán hozzája bújtak leg ottan az Pap Annyja és Tengöl Falu Zsuzska keményen dömöszkölték fejét szorongatták csak azért reájuk ne valljon.” A boszorkányok keményen megfenyegetik Soós Örszét és Tengöl Falu Zsuzskát, a pap anyját és Haj-Szücsnét, boszorka kollegáit arra is rákényszerítették, hogy tekerjék ki az egyik lábát, mert nem akar velük járni, Haj-Szücsné penigh arra azt mondotta:

“Ördögh neki, ha nem akar velünk járni, csak ne árullyon ell bennünket és ellenünk ne valljon.”

2. Vinculumban levő asszony azután azt vallja, hogy a mocsai Haj-Szücsné egy Balogh nevű embernek a kezét megvesztette, mert ez szemére vetette Haj-Szücsnének, hogy a nála dajkaságban levő Török János kis gyermekét tisztátalanul tartotta. Arra Haj-Szücsné megfenyegette Baloghot:

“No várj megbánod azt, amit mondottál,” – és erre hatod napra megvesztette Balogh kezét, de Haj-Szücsné füveket szedvén és abból füves vizet csinálván kétszer azzal megmosván, egy hétre meg is gyógyította tizenhét pénzért a kezét. Erre tanuul vallja a Mocsán lakozó Szele Juhásznét.

3. Reá vall Tengöl Falu Zsuskára, hogy az Nagy Mártonnál laktában egy 10 esztendős győri leánykát tartott magánál; ez a leányka mutatta neki Tengöl Falu Zsuszka három fazék ördögös zsirját (circiter egy-egy pintesek) és azt mondotta a leány, hogy ha valakinek rosszul van a lába, ezekből a zsírokból keni Tengöl Zsuszka.

4. Azt pedig, hogy Tengöl-Falu Zsuszka és Haj-Szücsné csakugyan boszorkányok, onnét vallja, mert kezét-lábát megvesztették és rövid idő alatt meggyógyították.

5. Nevezetes vallomás

Vinculumban levő asszony “közmondásból” hallotta és vallja, hogy “az igmándi Bírónál az Boszorkányok zászlója lett volna kezénél az ládája fenekén”.

Soós Erzsébet ezután leírja a boszorkány mulatságot.

6. Ez az igmándi tavalyi bíró 1711. esztendő karácsonya előtt valami két héttel a mocsai falu pincéjébe jött, ott voltak Szombath Miklós plébános úr édes anyja, Tengöl Falu Zsuszka, Haj-Szücsné és több más boszorkány:

“ottan táncoltanak, ettenek, és ittanak, földre terítettek Asztalt valamely Darab Ruhából, az élet állott egy sült Bárányból és Disznópecsenyéből, kenyerek helyet penigh 12 darab követ tettek, melyet az igmándi Bíró vitt az vendégségbe és tizenkét fakések is voltak az asztalon, s ettenek, melly köveket az igmándi tavalyi Bíró zakította szétt, az utóbbiak fa késekkel ettenek, az Pinczében való hordókból mindenikéből vettének Bort, de az Nyírfa abroncsos hordókból nem vehettek italt, mind hogy az ollyatin abroncsú hordókból nem vehetnek és nem is árthatnak; egy hegedősek is volt ezen alkalmatossággal és táncoltanak, az Táncz mester penigh az említett Igmándi tavalyi Bíró volt, midőn penigh két óráigh egy véghben ezen mulatságokban lettenek volna és az Pinczéből ell akartak volna menni azon Hordókat az mellyekből Bort vettek, teli okádták s ily formán töltötték helyre az Borokat; ezek véghbe menvén ell tűntenek, az vinculált fatens penigh Istent emlétvén lábbal ment szállására, midőn penigh az Pinczébe mentenek az Tengöl Zsuszka vitte két kezénél fogva az mondott Pinczébe, úgy hogy a lába sem érte mindenütt a földet.”

Ez a társaság 1711-ik esztendő karácsonya után két hétre megint egygyé gyűlt Mocsai falu pincéjében és akkor is hasonló táncolásokat, evéseket ivásokat követtének el “ezen alkalommal az Pecsényéjük ott sült Tyúkból állott, mellyeket ugyan az Igmándi tavalyi Bíró hozott magával az tizenkét keő penigh kenyér helyett és az 12 fa kés ezen másik

alkalmatossággal is az Asztalokra az földön voltak; az Pinczébe penigh mind az két ízben az ajtón mentenek be, melynek lakattyát Tengöl Falu Zsuska nyitotta ki és bé is tsukta.”

Soós Erzse, hogy mentse magát, azt vallotta, hogy nem evett velük, hanem egy tőkén ülve, nézte őket.

7. Következő vallomása is érdekes Soós Erzsébetnek, melyben elmondja, hogy ennek előtte mintegy 6 esztendővel (tehát 1708 körül) nemes Fejérvármegyében bizonyos falunak határján az Boszorkányok egygyé gyűltenek, ahol ettek, ittak és táncoltak, a boruk vörös volt. Neki egy pénz ára égett bort (pálinka) adtanak innyis. “Legottan, mondja Soós Erzse, egymással azon összegyűlt Boszorkányok paráználkodtanak, és mezítelen táncoltanak.” Ő természetesen nem táncolt, nem is paráználkodott, noha az Paráznaságra eleget kényszerítették és az említett kevés égetett bornál többet nem is ivott. Erre a helyre a boszorkányok repülve mentek és hogy őt – nem akarván velük menni repülve – repülve 2 karjánál fogvást vitték. Ezen az összejövetelen az említett plébános úr anyja nem volt jelen, hanem az Igmándi tavalyi bíró, Tengöl Falu Zsuska, Haj-Szücsné voltak az ismerős boszorkányok, ezeken kívül látta és ösmerte a Győrött lakozó Gyógyító Katát, Hajdu feleségét, azt is tudja, hogy az mondott Gyógyító Kata meg levén vesztve egy Kissbaráti István Kovácsné (mely most Győret lakik) meggyógyította az előtt circiter 10 esztendővel.” Eddig tart Soós Örsébet első vallomása, mely egy hisztérikus elmének kalandos meséje, vagy egy körmönfont gonosztevő kitanult védekezése lehet, mert belekeverte a mocsai pap anyját, és több mocsai javasasszonyt, nyilván abban a hiszemben, hogy akkor kisebb büntetéssel menekül, ha többen lesznek. De igen érdekes az igmándi “tavalyi bíró”-ról mondott vallomása. Ezzel az igmándi bíróval bizonyosan meggyűlt a baja, és nem lehetetlen, hogy bosszúból keverte boszorkányság hírébe.

Március hó 26-án folytatta a vármegye a tanúvallatást; ez alkalommal azt a kisleányt hallgatják ki, akit a feljelentés említ: Móron lakozó Kovács János leányát, a 16 éves kálvinista Ilonát. A kis leány ugyanazt vallja, amint Császáron a bírák uraimék előtt, március 16-án. Megtoldja még azzal, hogy “az Soós Örsébet vén asszony arra is tanította őtet, mondván: te pila, ha azt akarod, hogy férjhez ne mehessen, a kire haragszol, Leányzó csak háromszor kerüld meg őtet és mess el az hajátul, azt vesd valamely folyó vízbe és ha ezt megcselekszed, mind addigh az olyan Leányzó férjhez nem mehet, valameddigh te magad nem akarod, hogy férjhez mehessen, csak gólya fészekből csinálj lughot és moss meg a fejét az olyan Leánynak, aztán férjhez mehet.

A leány még azt is vallotta Soós Örsére, hogy Császáron lakozó Szabó Mihály házában a boszorkányok éjjel összejöttek és Soós Örsébet is jelen volt köztük, mind a tíz ujján egy-egy égő gyertya volt, ezt a szemeivel látta, Soós Örsét megismerte, a többit egyet sem. Mást nem vett észre, mivel nagy, nehéz álmom ereszkedett szemeire.

A gonoszlelkű “igmándi tavalyi bíró” Esterházy József Ferenc gróf jobbágya, Szalay Ferenc volt, akit a vármegye másnap behozatott úgy mint a följobb írt “Asszonynak fassiójából praesens Boszorkány”-t.

Nemes és nemzeti Lábodny Ádám, a kegyelmes érsek ő eminenciája, a fölséges saxonai herceg kardinális tisztartója, nem különben Kazay András, Bokor László, a tekintetes nemes vármegye esküdtjei és Frehlik Ferenc (Fröhlich) a vármegye perceptora (számvevője) előtt történt a szembesítés.

Szalay Ferenc harmadmagával ment (a bírósággal: Takácsy Ferenc igmándi nótáriussal és Pográndi János Eskütt emberrel) a tömlőházba és Soós Örsé rogtön reámutatott Szalay Ferencre, mint az igmándi tavalyi bíróra, hogy ő volt az, akivel a mocsai pincében együtt voltak és szemébe mondta neki: kegyelmed az, aki fa késsel metszette a követ, és az őt sült tyúkot, meg a báránnyal hozzá és ezen őt sült tyúkot legelsőbb is Tengöl Falu Zsuzskának tette elibe.

Szalay Ferenc azt felelte erre Soós Örsének “nem igazat mondasz, mert nem voltam én teveled, soha nem láttalak, nem is ismertelek. Bárcsak egy gyermek tudna ellenem legkisebbet mondani!”

Soós Erzse azt vágta vissza: én is könnyen mondhatnám azt, hogy nem ösmerem kegyelmedet, hét háznál laktam Mocsán, és ellenem is senki semmit sem tud mondani, a miatt láncos vasat kell hordoznom.

Szalay Ferenc azt dobja Soós Erzse szemébe: meg érdemletted. Soós Erzse pedig visszafakad: amit én megérdemlettem, bizony szinte úgy megérdemletted te.

Így végződnek a periratok.

Nem ismerjük további sorsát Soós Örsének és Szalay Ferencnek, sem Tengöl Falu Zsuskának, Haj-Szücsné asszonynak és tisztelendő Szombath Miklós plébános úr édesanyjának. Akkori idők szokása szerint aligha szabadultak szárazon a vádból, amelyre császári bírák uraimék feladása folytán kerültek. Soós Erzsére rátették a vármegye bilincseit és az nem egy könnyen került le róla. Hogy mosta ki magát az ördögös igmánci tavalai bírónak, érdekes volna tudni, ítélet nincsen a bűnpörben, az is meglehet, hogy a 72 éves vádlott nem várta be a földi igazságszolgáltatás végét, hanem a felsőbb bírónak állott bűnös lelkével, aki egyedül látja tisztán az igaz és bűnös emberek lelkét.

Alapy Gy.